

A HÁLÓZATKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS TAPASZTALATAI A MATEMATIKAI, A FIZIKAI ÉS A KÉMIAI SZAKIRODALOM GYŰJTÉSÉBEN

Balázs János

Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára

I. ELVI KÉRDÉSEK. SZERVEZÉSI TÖREKVÉSEK

A Művelődésügyi Közlöny 1968. évi június hó 1-1 száma fontos könyvtári jogszabályt tett közzé: több éves alapos előkészítő munka után megjelent a művelődésügyi miniszter 131/1968./M.K.11./ MM számú utasítása a tudományos és szakkönyvtárak gyűjtőköréről, valamint a szakirodalom beszerzésében való együttműködésükről.

Az érdekelt miniszterekkel és az országos hatáskörű szervek vezetőivel egyetértésben kiadott miniszteri utasítás célja annak biztosítása, hogy valamennyi Magyarországon művelt tudományágnak legyen a fejlődés igényeinek megfelelő országos könyvtári bázisa. A hivatkozott jogszabály a kérdést korábban szabályozó 164/1958. MM számú utasításban foglalt elvet fenntartva, hogy egy-egy tudományterület szakirodalmának országos szintű gyűjtéséért továbbra is egy, legfeljebb két - lehetőleg hálózati központi funkciókat is ellátó - országos jellegű tudományos szakkönyvtár a felelős, kiegészítette, illetve továbbfejlesztette azzal a lényeges szemponttal, hogy a jövőben ezek a könyvtárak szakirodalomgyűjtési feladataikat további könyvtárakkal céltudatosan megosztva végzik, tekintet nélkül azok hálózati hovatartozására, vagy esetleg hálózaton kívüli voltára.

Az egyes szakterületek irodalmának országos szintű gyűjtésében érdekelt könyvtárak együttműködésüket un. kooperációs körök keretében végzik. A kooperációs körök munkáját gyakorlatilag a kooperációs bizottságok irányítják, amelyeket a tudományterület szakirodalmi ellátásáért felelős könyvtár/ak/ az együttműködő könyvtárak képviselőiből szervez/nek/.

Bár a most megjelent miniszteri utasítás 18. pontja szerint a műszaki tudományok és a műszaki fejlesztés, valamint a mezőgazdaság és az erdőgazdaság szakterületeinek szakirodalmi ellátására irányuló állománygyarapítási együttműködés módoszatait 1969-ben külön in-

tézkedéssel kell megállapítani, talán nem lesz érdektelen, ha az alábbiakban a műszaki tudományokhoz közelálló, illetve azok alapját képező matematikai, fizikai és kémiai szakirodalom országos szintű gyűjtésében érdekelt könyvtáraknak a fenti elvnek megfelelően már mintegy két éve folyó együttműködéséről rövid beszámolót adunk.

Mindhárom kooperációs kör 1966 első felében kezdte meg működését, tehát jóval a 131/1968. MM sz. utasítás megjelenése előtt. Kooperációs tevékenységük alapjául ekkor még a gyűjtőköri munkálatok keretében az érdekelt könyvtárak által aláírt kötelezettségvállalási nyilatkozatok szolgáltak, amelyek jelentőségét az együttműködés szempontjából - akkor még jogszabályi rendezés hiányában - sem vitatta egyetlen résztvevő sem.

Mindhárom szakterületen az együttműködésben résztvevő könyvtárak száma igen jelentős, ha figyelembe vesszük a most megjelent miniszteri utasítás mellékletében felsorolt országos jellegű tudományos szakkönyvtárak, valamint tudományági szakkönyvtárak mellett azokat a további könyvtárakat is, amelyek a gyűjtőköri munkálatok kapcsán ilyen rangsorolást ugyan nem kaptak, de az egyes tudományok szűkebb területei irodalmának gyűjtésében és az együttműködésben érdekeltek. /Ez utóbbiakat a Könyvtártudományi és Módszertani Központ által összeállítandó és kiadandó ún. "Gyűjtőköri Kódex" szintén felsorolja gyűjtési területeik feltüntetésével./ A matematika szakirodalmának országos szintű gyűjtésében ez idő szerint két országos jellegű tudományos szakkönyvtár /Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára = BMEKK/, szegedi József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára = JATEKK/, 9 tudományági szakkönyvtár, valamint további 10, gyűjtésben érdekelt könyvtár; a fizikai szakirodalom gyűjtésében 1 országos jellegű tudományos szakkönyvtár /BMEKK/, 5 tudományági szakkönyvtár és mintegy 20, gyűjtésben érdekelt könyvtár; a kémiai szakirodalom gyűjtésében pedig 1 országos jellegű tudományos szakkönyvtár /Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára = VVEKK/, 11 tudományági szakkönyvtár és mintegy 30 további, gyűjtésben érdekelt könyvtár vesz részt.

Nincs arról szó, hogy a könyvtáraknak eredeti, rendeltetészerű állománygyarapítási tevékenységüktől eltérő szakterületek irodalmának gyűjtését kellene végezniük az országos kooperáció érdekében. Az egyes könyvtáraknak az országos szakirodalmi ellátásban betöltött állománygyarapítási szerepét, illetve kötelezettségét a szóban lévő három tudományterületet a gyakorlat igényeinek megfelelően részletező ún. tudományrendszertani táblázatok rögzítik, amelyek kidolgozásában a könyvtárosok mellett az említett tudományágak szakemberei is részt vettek.

Tekintettel az együttműködő könyvtárak jelentős számára, az egyes kooperációs körök tevékenységét irányító ún. kooperációs bizottságok /Matematikai, Fizikai, Kémiai Szakirodalmi Kooperációs Bizottság/ tevékenységében az országos jellegű tudományos szakkönyvtárak, valamint a tudományági szakkönyvtárak mellett az együttműködésben érdekelt további könyvtárak közül csak néhány nagyobb könyvtár vesz közvetlenül részt, a többiek levelezés útján tartanak kapcsolatot a

kooperációs bizottságokkal. A bizottságok tevékenységéről és az együttműködés egyéb problémáiról valamennyi érdekelt könyvtár írásbeli úton rendszeres tájékoztatást kap. Ugyanakkor valamennyi könyvtár a kooperációs bizottságok részére megfelelő adatszolgáltatást is nyújt.

A három szakterületen működő kooperációs bizottságok megalakulásuk óta összesen 11 ülést tartottak /matematikai 5, fizikai 3, kémiai 3 alkalommal/. A bizottságok ülései kifejezetten munkaértekezletek, vagyis az együttműködés problematikájának elvi és gyakorlati kérdéseit vitatják meg, a megbeszélések eredményeként adódó feladatokat határozati pontokban rögzítik, feltüntetve a feladatok végrehajtásáért felelős könyvtárak nevét, valamint a határidőket is.

Természetesnek kell vennünk, hogy mindhárom kooperációs bizottság tevékenységének kezdetét az alapvető cél, a szakterület irodalmi ellátásának biztosításához, illetve annak megjavításához vezető utak és módok keresése jellemezte. Az első, legfontosabb feladat volt, hogy az együttműködésben résztvevő könyvtárak képviselői személyenként, a kooperációs bizottságok pedig a maguk kollektivitásában jól beidegezzék az alapvető célt, a valamennyi feladatukat ennek realizálása jegyében alakítsák ki, a szakterület igényei és az adott feltételek állandó szem előtt tartásával.

Bár a most elmondottak elvi vonatkozásaikban maguktól értetődőek, azok gyakorlati tartalma a kooperációs bizottságok értekezletein a viták, az érvek és az ellenérvek tüzeiben kovácsolódtak ki és idomult az egyes szakterületek igényeihez és adottságaihoz. A kooperációs bizottságok résztvevőinek számos előítélettel és szemléletbeli kérdéssel kellett a kezdet kezdetén szembenézniük, ami a vitaszellemet ezeken az értekezleteken nagymértékben fokozta és az együttműködés egyik dinamikus tényezőjévé tette.

Az együttműködés kialakulására kezdetben gátlólag hatott egyes könyvtárak között az évekkel azelőtt szórványosan megkezdett és sikertelenül végződött kísérletek emléke. Egyes résztvevőkben a sikertelen kísérletek alapján az a tudat élt, hogy a szakirodalmi kooperáció a jövőben is a rendelések tételes egyeztetésében és a saját rendelési tervükhöz fűződő érdekeknek más könyvtárak érdekei alá való rendelésében merül majd ki, ami a korábbi állapotokhoz képest hátrányosabb helyzetbe hozhat egy-egy könyvtárat. Voltak, akik a kooperációs bizottság működésével járó, vagy esetleg idővel kialakuló adminisztratív jogkörök méltánytalanságokat szülő következményeitől félttek, amelyek véleményük szerint szükségszerű velejárói minden szervezett együttműködésnek, különben az együttműködés csak névleges, hatástalan marad. De a legfőbb ellenérv talán az volt, hogy az együttműködésbe fektetendő anyagi áldozat, szellemi és időráfordítás sem biztosít megfelelő ellenértéket a kooperáció útján elérhető eredményeket illetően, holott ésszerűen ez utóbbinak többnek kellene lennie az előbbinél. Voltak olyan nézetek is, amelyek szerint az együttműködés csak korlátlan lehetőségek mellett gyümölcsöző, ezek hiányában az egész törekvés csak lehangoló, szánalmas kényszerkísérlet, amely nem éri meg a belefektetett fáradságot. Az ellenérvek so-

rából az a nézet sem hiányzott, hogy ha minden könyvtár egymástól függetlenül jól elvégzi a maga feladatát, ezzel az országos ellátás szempontjából is elegendő tesz a vele szemben támasztható követelményeknek stb.

Nem kívánunk itt most a fenti nézetekkel vitába szállni, hiszen a három kooperációs kör működésének eddigi eredményei tényekkel cáfolják e nézetek helytelenségét. Itt mindössze csak a kezdeti nehézségekre kívántunk utalni, amelyekkel feltehetően a működésüket ezután megkezdő kooperációs köröknek is szembe kell nézniük, amikor szakterületük igényeinek és feltételeinek megfelelően saját feladataik megalapozására törekednek.

A fent érzékeltetett vitáknak több fóruma volt az egyes szakterületek vonatkozásában. A kooperációs bizottsági ülésen kívül ezek a kérdések nyilvánvalóan felvetődtek az együttműködésben résztvevő könyvtárakon belül is. A célok és feladatok még nem kellőképpen tisztázódott korszakában e nehézségek jelentősége nem lebecsülendő, később azonban az együttműködés első eredményeinek realizálódásával e nehézségek természetesen inkább vesztek súlyukból.

A viták első korszakában a szakirodalmi ellátás biztosításának, illetve megjavításának célkitűzését az egyes kooperációs bizottságok ugyan különbözőképpen közelítették meg, de törekvéseik lényegében véve eddigi működésük során az alábbi elvi keretek között mozogtak, illetve azokba illeszthetők be:

a szakirodalmi termés teljességre törekvő figyelése és áttekintése hazai és külföldi vonatkozásban egyaránt;

a hazai igények, illetve szükségletek kutatása;

a hazai ellátottság felmérése és értékelése;

az igények, illetve szükségletek és a tényleges ellátottság közötti különbségek /hiányok/ felmérése;

a hiányok pótlására javaslatok kidolgozása;

az ellátottság mértékéről, a hiányok pótlásával kapcsolatos kérdésekről az illetékes szervek tájékoztatása;

konkrét lépések a hiányok megszüntetése feltételeinek biztosítása érdekében;

a hiányok tényleges csökkentése.

A fenti célkitűzések természetéből önként adódik, hogy azok jelentős része csak a könyvtárosok és a szakterületen érdekelt szakemberek szoros együttműködése keretében oldható meg. Az új típusú szakirodalmi kooperáció tehát nemcsak a könyvtárak és a könyvtárosok, hanem a könyvtárak, könyvtárosok és az egyes szakterületeken működő, szaktudományi ismeretekkel magas fokon rendelkező szakemberek közötti szoros együttműködést igényli, ami az egész rendszer szervezésé-

nél soha szem elől nem téveszthető, alapvetően fontos szempont. A szaktudományi ismeretekkel rendelkező kutatók, oktatók, tudósok, gyakorlati szakemberek aktív közreműködése nélkül a könyvtárak és könyvtárosok együttműködése a legnagyobb erőfeszítések ellenére is csak csökkent hatásfoku, sok tekintetben formális jellegű, részleges eredményekre vezető együttműködés lesz, amelyből hiányzik a kérdéseket egzisztenciális sulyal felvető és megalapozó dinamikus faktor, amelynek pedig az egész együttműködés éltető elemének kell lennie. Mindhárom kooperációs kör e szempont érvényesítésére igen nagy súlyt helyez és jelentékeny erőfeszítéseket tesz ebben az irányban.

II. AZ EGYES KOOPERÁCIÓS BIZOTTSÁGOK KONKRÉT CÉLKITŰZÉSEI, EREDMÉNYEI ÉS TAPASZTALATAI

Az egyes kooperációs bizottságok eddigi működésük során a fenti elvi kereteken belül az alábbi konkrét feladatok realizálásában látták az alapvető cél: a szakirodalmi ellátás megjavításának előmozdítását:

1. A matematikai és a fizikai szakirodalom megjelenése nyomonkövetésének, figyelésének elősegítése érdekében a BME Központi Könyvtára összeállította, s kellő példányszámban sokszorosította a jelentősebb hazai és külföldi matematikai, fizikai könyv- és folyóiratkiadók jegyzékét. Ezt a jegyzéket az együttműködésben résztvevő valamennyi könyvtárnak megküldötte azzal a céllal, hogy a kiadókkal vegyék fel a kapcsolatot kiadványaikról szóló tájékoztatók/ prospektusok, katalógusok/ megküldése, illetve beszerzése érdekében.

2. A VVE Központi Könyvtára a kémiai szakirodalom országos gyűjtésében résztvevő könyvtáraknak megküldi az újonnan megjelent külföldi kémiai szakirodalomról általa összeállított jegyzéket, hogy a könyvtárak előszerzeményezési munkáját támogassa. Ennek a hálózaton belül jól bevált megoldásnak hálózatközi viszonylatban való értékelése folyamatban van.

3. Mindhárom kooperációs bizottság felmérte a maga szakterületén az együttműködésben résztvevő könyvtárakba járó kurrens hazai és külföldi szakfolyóiratok körét. A kooperáló könyvtárak által rendelkezésre bocsátott adatok alapján lelőhelyjegyzékek készültek, amelyeket az érdekelt könyvtárak sokszorosított formában megkaptak. E jegyzékek a jelenlegi ellátottság felmérésére és értékelésére irányuló további munkálatok fontos bázisának szerepét töltik be, de ezen túlmenően hatékonyan elősegítik a könyvtárközi kölcsönzést is. E jegyzékek egyre fontosabb szerepet játszanak az egyes könyvtárak folyóirat-rendelésénél is. Az ismert takarékosági intézkedések realizálása kapcsán nem egy könyvtár támaszkodott a jegyzék adataira eddig járatott, de beszerzési kereteinek elégtelensége miatt a jövőre vonatkozóan lemondani kényszerült folyóiratok megállapításánál. A könyvtárak egy része céltudatosan olyan folyóiratokról mond le első sorban, amelyek a lelőhelyjegyzékek adatai szerint a kooperációs kö-

rön belül kellő példányszámban megtalálhatók. A lelőhelyjegyzékeknek igen jó visszhangjuk volt a szakemberek körében, s más tudományterületek képviselői is hasonló jegyzékek kiadását tartanák szükségesnek saját tudományterületükön.

4. A lelőhelyjegyzék munkálataival kapcsolatban sor került a matematikai és a fizikai szakirodalmi kooperációban résztvevő könyvtárak hálózatközi központi szakfolyóirat-katalógusainak felállítására is, és gondoskodás történt az időközben bekövetkező változások rendszeres keresztülvezetéséről. Természetesen ezek a központi katalógusok ugyancsak fontos eszközei az állománygyarapítási /rendelési/ koordinációs törekvéseknek. Tekintettel arra, hogy a lelőhelyjegyzékeknél frissebb adatokat tartalmaznak, felmerült az igény anyaguknak időnként lelőhelyjegyzék formájában való kiadására, hogy ahhoz az érdekelt könyvtárak működési helyükön hozzájuthassanak.

5. Igen jelentős a Kémiai Szakirodalmi Kooperációs Bizottság vállalkozása: nemcsak a kurrens szakfolyóirat-anyagot mérte fel, hanem az együttműködésben résztvevő nagyobb könyvtárak retrospektív szakfolyóirat-jegyzékének kiadásán is dolgozik. A hatalmas méretű munka befejezése jelentős további hozzájárulást jelent majd a hazai kémiai szakirodalmi ellátás megjavításához.

6. Ugyancsak a kémiai szakirodalmi kooperációs kör a hazai szakirodalmi ellátottság értékelése szempontjából további fontos vállalkozást végzett, amikor a nagy nemzetközi tekintélynek örvendő referálólap, a Chemical Abstracts által referált mintegy 12 000 folyóirattól az együttműködő könyvtárak rendelkezésére bocsátotta a leggyakrabban referált, illetve legértékesebbnek tartott 1000 folyóirat címlapját, hogy azzal saját állományukat összevegyessék. Az így végrehajtott felmérés eredményeképpen eléggé megalapozott kép alakult ki a hazai ellátottság mértékéről és annak hiányosságairól.

7. Mindhárom szakterületen nagyon fontosak azok az elemzési munkálatok, amelyeket a kooperációs bizottságok végeztek az említett lelőhelyjegyzékek adataival kapcsolatban. Az elemzések jellegüket tekintve kétfélek: statisztikaiak és tartalmiak. A statisztikai elemzéseket a könyvtárosok, a tartalmiakat az illető tudományterület szakemberei végezték, természetesen a statisztikai elemzések eredményeinek figyelembevételével.

A statisztikai elemzések közül az együttműködés szempontjából igen fontos az ún. példányszámalezés. Mind a három szakterületen megállapítást nyert, hogy a szakfolyóiratok példányszáma az igények, illetve a könyvtárak számához képest nem túlzott. A három tudományterület mindegyikén együttműködő 20-40 könyvtár viszonylatában a szakfolyóiratok átlagpéldányszáma 3-4, ami a könyvtáraknak az ország különböző városaiban lévő székhelyét, valamint reprográfiai adottságaik fejletlenségét is számításba véve, szükségesnek mondható. Mind a három kooperációs körben igen sok az egyetlen, vagy csak néhány példányban járó folyóiratok száma. A folyóiratok példányszámát tartalmazó statisztikai táblázatok tanulmányozása esetén szinte az a kép alakul ki, hogy pusztán már az igények alapján valamilyen termé-

szetes koordináció érvényesül a folyóiratbeszerzések nagy hányadánál. Ilyen formán tehát a folyóiratok jelentős körével kapcsolatban mesterséges koordinációra nincs szükség a példányszámok alacsony és a résztvevő könyvtárak viszonylag magas száma miatt.

Ezzel az általános tapasztalattal szemben viszont a statisztikai táblázatok arra is felhívják a figyelmet, hogy bizonyos folyóiratoknál lehetséges koordináció, sőt azt is kimutatják, hogy ez elősorban az azonos székhelyen működő és azonos hálózathoz tartozó könyvtáraknál volna kívánatos /egyetemi, akadémiai hálózatokhoz tartozó könyvtárak/. Természetesen ezek a statisztikai indikációk további igényfelmérő munkálatok szükségességére hívják fel a figyelmet a kérdésben való végleges állásfoglalás kialakítása előtt. Tény, hogy ezek a hálózatközi kooperációs elemzések gyakran rávilágítanak egyes könyvtári hálózatok belső kooperációs tevékenységének hiányos oldalaira is. Az egész kérdés kézzelfoghatóan szemlélteti a hálózati és hálózatközi állománygyarapítási együttműködés szoros összefüggését és egymásra kölcsönösen kiható voltát.

A már említett természetes /naturalis/ koordináció érvényesülése és az ún. mesterséges /artificialis/ koordináció lehetősége mellett van a koordinációnak egy harmadik formája is az említett kooperációs körök eddigi gyakorlatában, ez az ún. önkéntes koordináció /coordinatio spontanea/. Amint arra már fentebb hivatkoztunk, egyes könyvtárak - rendszerint beszerzési keretük elégtelensége, de esetleg egyéb okok miatt is - lemondanak eddig járatott folyóirataik egyikéről vagy másikáról. Ezzel kapcsolatos álláspontjuk kialakításánál jó szolgálatot tesznek számukra a már említett lelőhelyjegyzékek, hálózatközi központi katalógusok. Ezek segítségével megelőzhető, hogy a példányszámok csökkentésével a kooperációs körök folyóiratbázisának tartalmi köre is csorbulást szenvedjen. A kooperációs bizottságok eddigi működése során - főleg az utóbbi időben - a könyvtárak részéről sajátos önkordinálás kezd észrevehetően a kooperációs bizottságok közvetlen közreműködése, illetve beavatkozása nélkül kialakulni. A mechanizmust tehát nem maguk a kooperációs bizottságok kezdeményezik, hanem rendszerint a könyvtárak működését befolyásoló gazdasági tényezők érvényesülnek sajátos módon. Ezen a téren a kooperációs körök felkészültségükkel szintén hasznos szolgálatot tesznek az együttműködésben résztvevő könyvtáraknak.

Másik fontos statisztikai elemzési szempont volt a kiadványok megjelenési helyének vizsgálata. Ennek kapcsán megállapítást nyert, hogy a világnak mely államai milyen mértékben vannak képviselve az együttműködő könyvtárak együttesének folyóiratállományában. A hiányosságok feltárása fontos módjának bizonyult ez az elemzés; ennek kiterjedtebb érvényesítése a soron következő feladatok közé tartozik a szakkönyvellátás terén is.

A statisztikai módszernek és a tartalmi jellegű elemző munkának sajátos ötvözetét végezte el a szegedi JATE Központi Könyvtára és Bolyai Matematikai Intézetének Könyvtára a matematikai szakfolyóirat-ellátás értékelésével kapcsolatban, mind országos viszonylatban, mind pedig a főváros és a vidék ellátottságát, illetve egymáshoz való vi-

szonyát illetően. A fizikai szakfolyóirat-ellátottság kérdésében a BME Központi Könyvtára végzett hasonló jellegű elemzéseket. A tartalmi elemző munkában természetesen a döntő szó a szakterületek kutatóit, oktatóit és tudósait illette, akik igen hatékony és előremutató segítséget nyújtottak a kooperációs bizottságoknak nemcsak a jelenlegi ellátottság megítélésében, hanem a jövőbeli kooperációs feladatok megalapozásában is. /A matematikai és a fizikai szakfolyóirat-ellátottsággal kapcsolatos elemzések módszereiről és eredményeiről a közeljövőben egyrészt a MŰSZAKI EGYETEMI KÖNYVTÁROS, másrészt a TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS című folyóiratokban jelennek meg részletesebb tanulmányok./

8. A kooperációs bizottságok által összeállított folyóirat-cimjegyzékeknek /lelőhelyjegyzék, központi katalógus/ az országos lelőhelyjegyzékkel való egybevetésére is sor került. E munkálatok folyamán megállapítást nyert, hogy az egyes szakterületeken további olyan könyvtárak vannak, amelyek az országos szakirodalmi ellátás szempontjából jelentős mennyiségű értékes dokumentumot szereznek be, de a kooperációban ez idő szerint még nem vesznek részt. A kérdést a szakkönyvek vonatkozásában is megvizsgálva, az illetékes kooperációs bizottságok lépéseket tettek, hogy a matematika terén 2, a fizika terén 5 további könyvtárat az együttműködésbe bevonjanak.

9. A kooperációs bizottságok értekezletein egyébként minduntalan felvetődik az országos állomány-nyilvántartásokkal, lelőhely-, illetve gyarapodási jegyzékekkel való kapcsolat kérdése. A kooperációs körök élénken figyelik a kurrens külföldi folyóiratok lelőhelyjegyzéke mellett a külföldi könyvek országos gyarapodási jegyzéke megfelelő szakterületeinek címanyagát is, ez utóbbit karton-katalógus formájában kumulálják és elemzik azok adatait. Fontos példányszámelvezési munkálatok folynak a matematikai és a fizikai szakkönyvellátás terén is.

Az említett két országos lelőhelyjegyzék használhatóbbá tétele érdekében /kumuláció, szak- és tárgymutató/ a kooperációs bizottságok felterjesztést intéztek a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztályához. Az Országos Széchényi Könyvtár Központi Katalógusok Osztálya és a kooperációs bizottságok között rendszeres kapcsolat kezd kialakulni. Kölcsönösségének fontosságát valamennyi érdekelt fél hangsúlyozza.

10. Mind a könyv-, mind pedig a folyóiratellátás terén központi kérdés a megrendelni nem tudott kiadványok problémája. A bizottságok felméréseket végeztek, megvizsgálták, hogy a kérdéses dokumentumok megvannak-e már az érdekelt kooperációs kör könyvtárainak együttesében, illetve az országban. A cél az, hogy a jobban dotált könyvtárak vállalják a profiljukba vágó ilyen folyóiratok vagy könyvek beszerzését és azokat az igénylő könyvtárak rendelkezésére bocsássák használat céljából.

11. A szakkönyvellátás terén elsősorban az értékes és drága könyvsorozatok teljességre törekvő gyűjtésének és koordinálásának kérdései kerültek előtérbe. Ezzel kapcsolatban felmérések történtek

a matematika terén, szakemberek véleménye alapján a könyvtárak jelenték, hogy mely sorozatok teljesség igényével való gyűjtése fontos a hazai szükségletek kielégítése szempontjából. Tekintettel az igényelt sorozatok magas számára, ezen a téren határozott koordinációra van szükség. A kérdés rendezése gazdasági természetű nehézségek miatt egyelőre függőben van.

12. A szakfolyóiratokéhoz hasonlóan a matematikai és a fizikai szakkönyv-ellátottsággal kapcsolatban is megkezdődtek a statisztikai elemző munkálatok. Ezek tapasztalatai alapján kerül majd sor annak tisztázására, hogy milyen mértékben szükséges és lehetséges a rendelések tételenkénti egyeztetése. Eddigi tapasztalatok szerint külföldi művek jelentős része egyetlen vagy néhány példányban érkezik az országba. A monográfiák vonatkozásában a 15-20 USA \$-nál drágább művek egyeztetésének kérdése vetődött fel a Matematikai Szakirodalmi Kooperációs Bizottság egyik ülésén. A művek árával kapcsolatos adatgyűjtések szintén folynak.

13. A Matematikai Szakirodalmi Kooperációs Bizottság fontos feladatának tekinti a matematikai referenzs-anyag jegyzékének összeállítását. Az alapanyagot a feladathoz az MTA Matematikai Kutató Intézetének Könyvtára adta, a munkálatok továbbfolytatását és befejezését a szegedi JATE Központi Könyvtára és Bolyai Matematikai Intézete Könyvtára vállalta. Nyilvánvalóan ez is olyan feladat, amelynek megvalósításában a matematikusok és a könyvtárosok gyümölcsözően működhetnek együtt.

14. Az együttműködés keretében létrehozott adatbázisok elemzése kétségtelenül munkaigényes feladat; ezen a téren a könyvtárak, illetve a kooperációs bizottságok segítségre szorulnak. Ebbe a munkába a matematikai kooperációs kör könyvtárai bevonják majd a hozzájuk szakmai gyakorlatra küldött könyvtárasszagos egyetemi hallgatókat is. A kérdésben a Matematikai Szakirodalmi Kooperációs Bizottság levelet intézett az ELTE Könyvtártudományi Tanszéke vezetőjéhez, amelyben kérte, hogy az említett hallgatók figyelmét hívja fel ezekre a munkalehetőségekre és kívánja meg tőlük az azokban való részvételt.

15. Az említett kooperációs bizottság az együttműködő könyvtárak vezetőihez intézett körlevelében kérte, hogy a lehetőségekhez képest engedélyezzenek kutatónapot a kooperáció kérdéseinek tanulmányozására és a szóban lévő elemző munkálatokban való részvételre.

16. A Fizikai Szakirodalmi Kooperációs Bizottság felmérte az együttműködő könyvtárak reprográfiai kapacitását is. A kérdés részleteivel nem foglalkozott, csupán áttekintést kívánt szerezni a jelenlegi adottságokról. Nyilvánvalóan a kérdés a későbbiek során egyre nagyobb súlyt fog kapni valamennyi bizottság működésében; erre vonatkozóan egyébként a most megjelent miniszteri utasítás is rendelkezést tartalmaz.

17. Mint említettük, a kooperációs bizottságok ülései kifejezetten munkaértekezletek, azonban időnként lehetnek az együttműködésnek olyan feladatai is, amelyek nem munkaértekezletek formájában

oldhatók meg a legcélszerűbben. Ezen a téren is történtek sajátos kezdeményezések, amelyek fontos tapasztalatokkal járulnak hozzá a további feladatok megalapozásához és együttműködési formák kialakításához. Amint arra már fentebb hivatkoztunk, az érdekelt tudományágak szakemberei és a könyvtárosok közötti kapcsolatok létrehozása és megerősítése elengedhetetlenül hozzátartozik ehhez az új típusú együttműködéshez, annak továbbfejlesztéséhez. E törekvés jegyében került sor dr. RÉNYI Alfréd akadémikus, az MTA Matematikai Kutató Intézete igazgatója előadásának megrendezésére, aki a könyvtárosoknak hozzá előzetesen eljuttatott mintegy 30 kérdésre válaszolva sok szempontra kiterjedő tájékoztatást nyújtott a matematika lényegével kapcsolatos korszerű nézetekről, a matematikai gondolkodás jellegzetes vonásairól, a matematika történetének törvényszerűségeiről és a gyakorlati élet problémáival való szoros kapcsolatáról, a matematikai kutatások alapvető problémáiról, továbbá a hazai matematikai szakirodalmi ellátottság fontos kérdéseiről. /Az előadás tömör kivonatát a Műszaki Egyetemi Könyvtáros c. folyóirat tette közzé /9./ Hasonló előadás megszervezésére törekszik a Fizikai Szakirodalmi Kooperációs Bizottság is. A Kémiai Szakirodalmi Kooperációs Bizottság elnöke viszont a Veszprémi Vegyipari Egyetemen rendezett tudományos ülésszak keretében tartott előadást a kémiai szakirodalmi ellátás időszzerű kérdéseiről.

18. A kooperációs bizottságok szakirodalmi "érdekvédelmi" feladatai az utóbbi időben különbségekkel előtérbe nyomultak. A matematikai és a fizikai szakirodalmi kooperációs bizottságok legutóbbi ülésükön intenzív tapasztalatcserét folytattak az együttműködésben résztvevő könyvtárak beszerzési /pénzügyi/ kereteinek rendezéséről, és ennek következményeképpen levélbeli megkeresést intéztek több főhatósághoz a szükséges beszerzési feltételek biztosítása érdekében.

III. ÖSSZEGEZÉS

A fentiekből láthatóan a három kooperációs bizottság tevékenységének körét eléggé tágran értelmezni és alakítja ki, a távol áll attól, hogy feladatát pusztán csak a rendelések tételes egyeztetésére szűkítse le. A bizottságok első kétévi működésük során igyekeztek a meglévő szakfolyóirat-bázist számbavenni, azt statisztikailag és tartalmilag elemezni, a hiányosságokat felmérni. A könyvek vonatkozásában megkezdődtek a könyvsorozatokkal kapcsolatos felmérések, a matematikai referenzs-anyag jegyzékének munkálatai, a beérkező könyvanyag statisztikai elemzése, a beszerezni nem tudott művek számbavétele, értékelése stb. Nem győzzük eléggé hangsúlyozni, hogy a fenti feladatok megoldásán dolgozó könyvtárak és könyvtárosok új típusú együttműködésével kapcsolatban döntő jelentőségű az érdekelt tudományágak szakembereivel kibontakozó kooperáció, ennek kiszélesítése és továbbfejlesztése, amely az egész együttműködési rendszernek sajátos stílust és dinamizmust kölcsönöz.

A hivatkozott jogszabály megjelenése és hatálybalépése, valamint a tevékenységüket ezután megkezdő kooperációs körök eredményei

nyilvánvalóan újabb lendületet, ötleteket és tapasztalatokat fognak nyújtani a matematikai, a fizikai és a kémiai kooperációs körök működéséhez is. Az egyes kooperációs körökön belül folyó eszmecseréknek a jövőben feltehetően fontos kiegészítői lesznek a különböző kooperációs körök között kialakuló tapasztalatcsere, amelyek iránt az igény mindhárom kooperációs körben máris érlelődik.

oſo

I R O D A L O M

1. LÁNG Imre: A tudományos és szakkönyvtári gyűjtőköri kódex munkálatai. = Könyvtáros, 15.k. 9.sz. 1965. p.516-519.
2. A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára jelentősebb matematikai könyvsorozatainak jegyzéke. /Összeáll.: Spányi Balázné, Komáromy Sarolta, Perjéssy Barna./Bp. 1966./ 2, 15 p.
3. Kiadói címjegyzék. Matematika - fizika. /Összeáll.: Spányi Balázné./ Bp. 1966. 12 p. /BME Központi Könyvtára./
4. Kurrens matematikai szakfolyóiratok jegyzéke 1967. A Matematikai Szakirodalmi Kooperációs Bizottság /megbízásából/ közreadja a BME Központi Könyvtára. /Összeáll.: Kósa Győző./ Bp. 1966. 3, 34 p.
5. BALÁZS János: A matematikai szakirodalom gyűjtése könyvtárközi együttműködés keretében. = Műszaki Egyetemi Könyvtáros, 4.k. 1.sz. 1967. p. 1-13.
6. BALÁZS János: Munkában a Matematikai Szakirodalmi Kooperációs Bizottság. = Könyvtáros, 17.k. 6.sz. 1967. p.318-320.
7. A kémia és határterületein dolgozó szakemberek érdeklődésére számot tartó kurrens külföldi folyóiratok lelőhely- és hiányjegyzéke a Kémiai Gyűjtőköri Kooperációs Bizottság tagkönyvtáraiban az 1967. évben. Összeáll.: Szabó Miklósné. /Veszprém, VVE Jegyzet-soksz. 1967./ 65 p.
8. Kurrens fizikai szakfolyóiratok jegyzéke 1967. A Fizikai Szakirodalmi Kooperációs Bizottság /megbízásából/ közreadja a BME Központi Könyvtára. /Összeáll.: Kósa Győző és Nosek Margó./ Bp. 1967. 12, 45 p.
9. BALÁZS János: A matematika lényege, a kutatások és a szakirodalmi ellátottság néhány kérdése. Dr. Rényi Alfréd akadémikus előadása a BME Központi Könyvtárában. = Műszaki Egyetemi Könyvtáros, 5.k. 1.sz. 1968. p.17-22.
10. BALÁZS János: A matematikai és a fizikai szakirodalmi kooperációs bizottságok törekvései. = Könyvtáros, 18.k. 3.sz. 1968. p.150.

BALÁZS, J.: Experiences of cooperation among library-networks in acquiring literature in mathematics, physics and chemistry

As a result of thorough preparatory activities of some years, the Directives of the Minister of Education on collection-profiles in scientific and special libraries and on their cooperation in collecting special literature have been issued recently.

The objectives of the Directives are to safeguard that all science disciplines, which are being cultivated in Hungary, should possess an adequate special library "base" as required by the development of sciences. As a rule, the responsibility for collecting appropriate special literature in order to meet the nation's demands rests with one large scientific library in each major field of science. The responsible library, in turn, deliberately shares its collecting function of special literature with other libraries irrespective of their network affiliation, if any.

The libraries, participating in the collecting of special literature of the individual fields, are working within a so-called "cooperative circle". This work is controlled by "cooperation committees" consisting of the representatives of the cooperating libraries.

The nation-wide cooperation of collecting special literature involves 20 libraries in mathematics, 30 in physics and some 40 in chemistry.

Since the cooperation started in 1966 - well before the Directives appeared - the libraries have already pooled a considerable amount of their experiences. The present study reports on the work done so far; in listing their efforts and results achieved.

The three cooperation committees have first of all dealt with the base, resp. the supply of special periodicals. Relying on the listings of the cooperating libraries, union catalogues, lists of periodicals of the above three major branches of science have been compiled. The periodicals have been examined as to their number and then their content was also analysed in order to explore their sufficiency, their inadequacies and deficiencies. Further a survey and assessment of the series in the holdings has started to facilitate the identification of series book-titles which have to be collected aiming at completeness and in order to promote the coordination of these activities. Attention was also paid to those books, resp. series which were considered necessary but their acquisition has so far been impossible, and so forth. In examining the content aspects of the publications, the representatives /scientists, researchers, teachers/ of the individual branches of science concerned have taken part in that work, - a fact giving a characteristic feature to this cooperation system. Due to the cooperation of the various libraries, several bibliographic publications have hitherto appeared; their titles are listed at the end of the study.

www

БАЛАЖ, Я.: Опыт межсетевого сотрудничества в отношении сбора математической, физической и химической специальной литературы

Недавно, после многолетней подготовительной работы вышло в свет указание министра просвещения о профиле научных и технических библиотек и о их сотрудничестве в комплектовании научно-технической литературы.

Целью указания было обеспечение того, чтобы каждая наука, которой занимаются в Венгрии, имела свою спецбиблиотечную базу, соответствующую требованиям развития. В каждой области науки за сбор специальной литературы, удовлетворяющий государственные потребности, отвечает определенная большая научная библиотека. Она выполняет задачи по сбору специальной литературы, целеустремленно разделяя их с другими библиотеками, принимая во внимание принадлежность этих библиотек.

Библиотеки, принимающие участие в сборе литературы отдельных специальных областей, проводят работы в рамках т.н. кооперативных кругов. Работа этих кругов направляется т.н. кооперативными комитетами, состоящими из представителей оотрудничающих библиотек.

В сборе математической литературы на общегосударственном уровне сотрудничают в настоящее время 20, в сборе физической литературы 30, а в сборе химической литературы около 40 библиотек. Их сотрудничество началось уже в 1966 году, значит задолго до упомянутого указания министра, таким образом уже до сих пор накопился огромный опыт. В статье представляется их работа и перечислены в 18 пунктах их стремления и результаты.

Три кооперативных комитета занимались в первую очередь вопросом обеспечения специальными журналами. На основе заявлений библиотек, принимающих участие в кооперации, по журналам этих трех специальных областей были составлены центральные каталоги, списки местонахождения, которые были статистически и по содержанию проанализированы, были рассмотрены недостатки. Были также рассмотрены имеющиеся серии книг с целью установления и координации еще собираемых серий. Комитеты следят и за требуемыми книгами, которых не удалось приобрести и т.п.

В рассмотрении вопросов, касающихся содержания, принимают участие и представители заинтересованных отраслей науки (ученые, исследователи, преподаватели), это придает своеобразный характер всей системе сотрудничества. В результате сотрудничества уже вышел в свет ряд публикаций; библиографическое описание их находится в конце статьи.

BALÁZS, J.: Erfahrungen der Kooperation zwischen Bibliotheksnetzen in der Beschaffung der Fachliteratur der Mathematik, Physik und Chemie

Nach mehrjährigen gründlichen Vorbereitungen wurde unlängst eine Verordnung des Ministers für Erziehungswesen über den Sammelkreis der wissenschaftlichen und Fachbibliotheken, sowie über ihre Zusammenarbeit in der Beschaffung der Fachliteratur veröffentlicht.

Das Ziel der Verordnung ist zu sichern, dass sämtliche in Ungarn gepflegten Wissenschaftszweige eine den Ansprüchen des wissenschaftlichen Fortschritts entsprechende Fachbibliotheksbasis besitzen sollen. Für die Ansprüche befriedigende Sammlung der Fachliteratur ist auf jedem Wissenschaftsgebiet im allgemeinen eine wissenschaftliche Grossbibliothek verantwortlich. Diese Grossbibliotheken kooperieren mit anderen Fachbibliotheken gemeinsam und zielbewusst auf dem Gebiete der Beschaffung der einschlägigen Fachliteratur, ohne Rücksicht darauf, ob diese einem Bibliotheksnetz angehören oder nicht.

Die in der Fachliteraturbeschaffung der einzelnen Fachgebiete teilnehmenden Bibliotheken üben ihre Arbeit im Rahmen von sog. Kooperations-Kreisen aus. Ihre Tätigkeit wird von den sog. Kooperations-Komitees geleitet, welche aus Repräsentanten der kooperierenden Bibliotheken bestehen.

In der Beschaffung der Fachliteratur der Mathematik kooperieren derzeit 20, in der Physik 30, und in der Chemie etwa 40 Bibliotheken des Landes. Ihre Zusammenarbeit begann bereits in 1966, also lange noch vor Erscheinen der Verordnung, sie verfügen demnach über bedeutende Erfahrungen. Der Artikel gibt eine Übersicht ihrer bisherigen Tätigkeit, Bestrebungen und Ergebnisse.

Die drei Kooperations-Komitees befassten sich vorerst mit Fragen der Versorgung mit Fachzeitschriften. Von den Zeitschriften, die sich im Besitze der kooperierenden Bibliotheken der drei Fachgebiete befinden, wurden auf Grund von Angaben der an der Kooperation teilnehmenden Bibliotheken Zentralkataloge und Fundortslisten zusammengestellt, diese in statistischer Hinsicht und inhaltlich analysiert und die Lücken festgestellt. Auch bezüglich der Buchserien wurden ähnliche Arbeiten begonnen, indem die Buchreihen, welche vollsählig zu sammeln sind, festgestellt und koordiniert werden. Sie richten ihre Aufmerksamkeit auch auf Werke, die nötig sind, aber bisher nicht bestellt werden konnten, usw. In der Inhaltsanalyse der Fachliteratur nehmen auch Repräsentanten der betreffenden Wissenschaftszweige teil /Wissenschaftler, Forscher, Professoren/ das dem ganzen Kooperationsystem einen speziellen Charakter sichert. Zuzufolge der erfolgreichen Kooperation sind bisher mehrere bibliographische Publikationen erschienen, deren Titel am Ende des Artikels aufgezählt sind.